

‘Nieuwe vaardigheden voor nieuwe banen. Uitdagingen voor beroepsonderwijs en –vorming in de 21ste eeuw’ Aanbevelingen van de EUNEC conferentie in Lissabon, 24-26 oktober 2011

EUNEC is het Europese Netwerk van Onderwijsraden (www.eunec.eu).

Leden van EUNEC kwamen samen in Lissabon, op uitnodiging van de Portugese Nationale Onderwijsraad, om de nieuwe uitdagingen voor beroepsonderwijs en –vorming te bespreken, samen met experts uit de nationale/regionale raden en uit de OESO, en met vertegenwoordigers van het Pools Voorzitterschap van de Europese Unie en van de Europese Commissie, DG Onderwijs en Cultuur. Ze werden in Lissabon verwelkomd door vertegenwoordigers van de Portugese overheid, die een beeld schetsten van beroepsonderwijs en –vorming in Portugal. Aan de conferentie namen tachtig personen deel, afkomstig uit vijftien verschillende Lidstaten.

Als resultaat van deze conferentie heeft EUNEC kritische opmerkingen en aanbevelingen geformuleerd. EUNEC wil deze aanbevelingen pro-actief verspreiden naar de Europese Commissie, het Europees Parlement en relevante DG's. EUNEC wil ook actie teweeg brengen bij zijn leden op nationaal en regionaal niveau. Deze kritische opmerkingen en aanbevelingen kunnen een bijdrage leveren aan nationale adviezen van onderwijsraden. Ze zouden minstens moeten leiden tot reflectie en actie door relevante stakeholders op het vlak van onderwijs en vorming, zoals onderwijsverstrekkers, onderwijsvakbonden, sociale partners and experts op vlak van onderwijs en vorming.

1 Focus en structuur van de aanbevelingen

EUNEC deelt de analyse in de referentiekaders van de EU en verwelkomt de acties die voorgesteld worden in het vlaggenschipinitiatief ‘Nieuwe vaardigheden voor nieuwe banen’. EUNEC wil in deze aanbevelingen recente ontwikkelingen belichten die beter geïntegreerd dienen te worden in de Europese initiatieven.

Deze aanbevelingen hebben betrekking op de context voor hervormingen in beroepsonderwijs en –vorming en de beleidsmaatregelen die dienen genomen te worden om de verdere ontwikkeling van systemen voor beroepsonderwijs en –vorming te verwezenlijken.

2 Uitdagingen en context

2.1 Beroepsonderwijs en –vorming in het midden van sociale turbulentie

Vandaag wordt het beroepsonderwijs en –vorming geconfronteerd met allesomvattende en diepgewortelde veranderingen in de economische en politieke omgeving. Met deze veranderingen werd nog onvoldoende rekening gehouden in de discussies op EU niveau over de vernieuwing van beroepsonderwijs en –vorming.

We zijn getuige van

- Snelle en onvoorspelbare veranderingen in de arbeidsmarkt, met toenemende onzekerheid en onvoorspelbaarheid. Dit maakt het erg moeilijk om de vaardigheden die in de toekomst nodig zullen zijn te identificeren. Wanneer men in onderwijs en vorming werkt aan kwalificaties, moet de focus dubbel zijn: actuele en nieuwe vaardigheden ontwikkelen voor bestaande jobs, en nieuwe vaardigheden ontwikkelen voor nieuwe banen. Om te kunnen beantwoorden aan de vraag van de actuele en toekomstige noden van de arbeidsmarkt is het van het allergrootste belang dat er goede afstemming is tussen de wereld van onderwijs en de wereld van werk. Bruggen zullen moeten gebouwd worden. We hebben goede interfaces nodig tussen de arbeidsmarkt en het onderwijssysteem.
- Snelle en onvoorspelbare ontwikkelingen in kwalificatieniveaus. Hoewel er een tendens lijkt te zijn om te streven naar meer en hogere kwalificaties, zal de nood aan medium en lage kwalificaties blijven bestaan.
- Snelle en onvoorspelbare veranderingen in de budgettaire context voor onderwijs en vorming. Een groot aantal onderwijssystemen krijgen te maken met financiële soberheid en de daaruit volgende besparingen.

2.2 Beroepsonderwijs en –vorming vanuit een onderwijskundig en pedagogisch perspectief

Al lang is er een spanningsveld tussen enerzijds de beroepsrichting en anderzijds de meer algemene of academische richting in onderwijs. Vaak maken studenten en hun ouders keuzes in het voordeel van de academische richting, en dat heeft te maken met het povere imago van beroepsonderwijs en –vorming in tal van lidstaten. Vaak komen alleen die leerlingen die mislukken in de academische richtingen terecht in het beroepsonderwijs. Het feit dat veel leraren lesgeven in beroepsonderwijs en –vorming beschouwen als een tweede keuze maakt de perceptie van beroepsonderwijs en –vorming nog meer negatief.

EUNEC stelt dat beroepsonderwijs en –vorming moet gezien worden als een volwaardig leertraject op zichzelf, en dat om dat te bereiken moet gefocust worden op het verhogen van de aantrekkelijkheid en de sociale aanvaarding.

Beroepsonderwijs en –vorming is een leertraject dat is opgezet voor leerlingen die voor deze weg kiezen omwille van het plezier van ‘al doende leren’, gedreven door de ambitie om competente handwerklieden of techniekers te worden. Het verhogen van het welbevinden van de lerenden, het versterken van hun zelfvertrouwen en het aanbieden van een positief ontwikkelingstraject

zijn even belangrijk voor de vernieuwing van beroepsonderwijs en –vorming als de voorbereiding van jongeren en volwassenen die goed getraind zijn voor de arbeidsmarkt.

Onderwijskundige benchmarks (of ‘richtsnoeren’) weerspiegelen de kijk van de maatschappij op de verschillende types van onderwijs. In deze benchmarks zou de waardering voor beroepsonderwijs en –vorming duidelijk moeten zijn. Een indicator voor ‘inzetbaarheid’ zou kunnen van nut zijn.

3 Beleidsmaatregelen

3.1 Welke zijn de vaardigheden en competenties voor morgen?

De documenten van de Europese Commissie drukken een sterk geloof uit in het accuraat en vroeg identificeren van de vaardigheden en competenties die vereist zijn voor de arbeidsmarkt.

Wanneer we alle verschillende competentiegebieden bekijken die nodig zijn, dan blijkt dat die allemaal onderling met mekaar verbonden zijn: ‘sleutelcompetenties’, ‘soft skills’, ‘leren leren’, ‘life skills’ en vaardigheden om de loopbaan te beheren zijn voorwaarden voor de ontwikkeling van elk individu. Zij bieden leerlingen een brede basis om te kunnen omgaan met de onvoorspelbaarheid van de arbeidsmarkt, met levenslang leren en met de bredere veranderingen in de maatschappij. De ontwikkeling van deze vaardigheden en competenties is nodig voor de actuele en voor de nieuwe banen; ze komen van pas in verschillende levenssituaties over een lange periode.

3.2 Beroepsonderwijs en –vorming als een positieve keuze

Het is uitermate belangrijk het besef te verhogen dat beroepsonderwijs en –vorming zin heeft. Wat leerlingen leren in beroepsonderwijs en –vorming moet een duidelijke meerwaarde hebben, voor de leerlingen, voor de ouders, voor de leraren en voor de arbeidsmarkt. Leerlingen moeten beseffen dat wat ze leren belangrijk en relevant is. Ze moeten leerlingen worden met zelfvertrouwen, en geloven in hun mogelijkheden om te presteren en succesvol te zijn. Wanneer leerlingen duidelijk begrijpen dat wat ze kunnen leren in beroepsonderwijs en –vorming hen zal helpen om succesvol te zijn op de arbeidsmarkt, en in het leven, dan kunnen ze beroepsonderwijs en –vorming zien als een positieve keuze.

Motivatie en passie zijn essentieel voor een succesvol leertraject in beroepsonderwijs en –vorming. Beroepsonderwijs en –vorming zou niet langer mogen voorgesteld worden als een deficiet model, maar zou een competentie ontwikkelende leeromgeving moeten bieden en een positieve carrière optie, die goede mogelijkheden biedt voor persoonlijke ontwikkeling en integratie in de arbeidsmarkt. Studenten moeten positieve rolmodellen vinden in hun familie, in de groep professionals waarmee ze in contact komen en in hun peer group. Ze hebben nood aan personaliteiten van wie ze zeggen: dat is wat ik wil worden.

Het perspectief van de student moet dus meer meegenomen worden in beroepsonderwijs en –vorming. School als een bevestigende sociale ervaring kan het welbevinden en de motivatie van de studenten verhogen; zij die niet gelukkig zijn op school maken wellicht geen positieve keuzes.

Om deze shift naar beroepsonderwijs en –vorming als een positieve keuze mogelijk te maken, kunnen we teruggrijpen naar goede praktijk voorbeelden uit verschillende Lidstaten. Onderwerpen die typisch zijn voor beroepsonderwijs en –vorming opnemen in algemeen onderwijs kan één manier zijn om het prestige van beroepsonderwijs en –vorming te verhogen.

EUNEC beveelt aan de uitbouw van een meer gemengd onderwijstraject in overweging te nemen: het integreren van algemeen, kwalificatiegericht onderwijs met een traject dat gebaseerd is op leercompetenties. In de meeste Lidstaten moeten leerlingen kiezen tussen beroepsonderwijs en –vorming of academisch onderwijs. Ze zouden eerder moeten aangemoedigd worden om ervaring op te doen met beide realiteiten.

EUNEC pleit ervoor meer flexibele trajecten te ontwikkelen op het raakvlak van onderwijs, werk en socio-culturele ontwikkeling. Voor vroege schoolverlaters zouden dergelijke alternatieve trajecten nieuwe kansen kunnen bieden.

3.3 Beroepsonderwijs en –vorming versterken vanuit een levenslang leren en inclusief perspectief

Beroepsonderwijs en –vorming maakt deel uit van levenslang leren, van heel jong tot heel oud.

Het vernieuwde beroepsonderwijs en –vorming moet al een aanvang nemen in voorschools onderwijs, en de leerling doorheen coherente leertrajecten leiden. Dit maakt het noodzakelijk om praktische en technische competenties te introduceren in het lager onderwijs.

Wanneer we stellen dat leerlingen uit beroepsonderwijs en –vorming gemotiveerde lerenden moeten worden, dan is het van belang dat ze een set realiseerbare doelstellingen nastreven, gebaseerd op de ‘zones of proximal development ‘ (ZPD - Vygotsky¹). Deze benadering zorgt ervoor dat leerlingen trots kunnen zijn op hun verwezenlijkingen, en vooruitgaan naar het volgende niveau, met zelfs nog meer motivatie.

Trajecten die ervoor zorgen dat leerlingen van het ene kwalificatieniveau naar het volgende kunnen overstappen geven meer zelfvertrouwen aan lerenden in beroepsonderwijs en –vorming.

Het staat buiten kijf dat onderwijssystemen de permeabiliteit en de synergie tussen beroeps- en algemeen onderwijs moeten versterken, tussen leerplichtonderwijs en beroepsonderwijs en –vorming, tussen onderwijs en werkplek leren, tussen onderwijs en andere leeromgevingen. Permeabiliteit moet het leidend principe zijn; wederzijds vertrouwen tussen de sectoren en de sociale partners is zeer belangrijk. Dit progressieve leermodel kan ertoe leiden dat ‘dead ends’ kunnen vermeden worden.

3.4 Begeleiding

Voor dit punt verwijzen we naar de aanbevelingen van de EUNEC conferentie in Budapest over ‘Begeleiding’ (2009)²

¹ L.S. Vygotsky: *Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes*

² EUNEC aanbevelingen ‘Begeleiding’, Budapest, 2009

4 Kritische voorwaarden

4.1 Leraren zijn van belang!

Bij het succes van beroepsonderwijs en –vorming zijn leraren een cruciale kritische factor.

Goede leraren in beroepsonderwijs en –opleiding dienen te beschikken over een evenwichtige set puur technische en pedagogische competenties. Het is nodig dat er in schoolteams wederzijds respect is voor leraren met een achtergrond uit algemeen onderwijs en voor leraren met een technische achtergrond. Beide groepen zijn gelijkwaardig en vullen mekaar aan.

De werkomstandigheden voor leraren moeten optimaal zijn; ze moeten voldoende de kans krijgen om relevante werkplekervaring op te doen. Ze zullen meer bereiken wanneer ze in vertrouwen behandeld worden als verantwoordelijke professionals.

Leraren moeten hun vaardigheden ontwikkelen doorheen hun beroepsloopbaan. Ze moeten op de hoogte blijven van recente ontwikkelingen in de industrie en in de arbeidsmarkt. Het zal dus nodig zijn dat zij terugkeren naar de arbeidsmarkt en de industrie om inside informatie op te bouwen.

4.2 Beroepsonderwijs en –vorming als een gemeenschapsproject

Wanneer onderwijs een breed spectrum wil bieden van zowel algemene als beroepsgerelateerde onderwerpen, dan zal de school moeten samenwerken met de bredere gemeenschap. School is niet de enige plek waar kan geleerd worden; we zouden moeten zoeken naar mogelijkheden om een deel van het leren buiten de school te brengen. De werkplek is ook een krachtige leeromgeving.

Het uitbouwen van een responsief systeem voor beroepsonderwijs en –vorming, vanuit een levenslang leren perspectief, vraagt een hoge mate van investeringen, zowel vanuit het openbaar gefinancierd onderwijssysteem als vanuit andere openbare financiële stromen, inbegrepen de arbeidsmarkt. EUNEC stelt dat investeren in beroepsonderwijs en –vorming even belangrijk is voor innovatie in de maatschappij als investeren in hoger onderwijs. De sociale partners dienen hun verantwoordelijkheid op te nemen, op financieel en ander vlak, bijvoorbeeld onder de vorm van stages.

Respect voor beroepsonderwijs en –vorming gaat hand in hand met respect voor zowel beroeps- als technische werklieden. De media kan een belangrijke rol spelen in hoe deze professionals worden gepercipieerd en geapprecieerd door het publiek.

4.3 Rationele onderwijsplanning en bouwen van gemengde onderwijsvoorzieningen

Om beroepsonderwijs en –vorming te kunnen aanbieden als een levenslange onderwijskundige voorziening voor leerlingen en volwassen lerenden, is het nodig gemengde scholen te hebben waar leerlingen de mogelijkheid hebben te kiezen voor een algemeen traject, een beroepstraject of een gemengd traject. Deze diversiteit zou minstens regionaal moeten aangeboden worden, op een eenvoudig toegankelijke manier.

4.4 Benchmarks

EUNEC pleit niet voor meer benchmarks vanuit de Europese Commissie in de context van 'Nieuwe vaardigheden voor nieuwe banen'. EUNEC is ervan overtuigd dat meer mogelijkheden voor 'peer learning' het succes van beroepsonderwijs en -vorming kunnen verhogen. Wel vinden we dat de bestaande benchmarks meer waardering mogen uitstralen voor beroepsonderwijs en -vorming als een evenwaardig traject.